Bülent Duru, "Ormanların Özelleştirilmesi, Kıyılar ve Dünya Bankası: Doğal Değer mi, Ekonomik Kaynak mı?", Planlama, 2003/1, s.47-51.

Ormanların Özelleştirilmesi, Kıyılar ve Dünya Bankası
Doğal Değer mi, Ekonomik Kaynak mı?

Bülent Duru*

Giriş

Ekonomi yönetimi sıkıntıya düştüğünde, yeni vergi koyma ya da dış kredi bulma olanağı azaldığında ilk akla gelen yeni gelir kaynakları orman ve kıyı gibi doğal değerler olmaktadır. Gerçi Turizmi Teşvik Kanunu ya da imar afları gibi yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesiyle ya da tam tersine koruyucu nitelikteki diğer yasaların gereği gibi uygulanmamasıyla bu alanların büyük bir bölümü zaten önemli bir gelir kaynağı olarak sanayi, enerji ve turizm sektörlerinde hizmet görmektedir. Ancak bu işlev yetersiz görülüyor olacak ki, düzenli aralıklarla bu iki doğal değerin devletin gözetim ve denetimi dışına çıkarılıp satılması, özel girişime açılması için harekete geçilmektedir. Aslında söz konusu istemleri, savaş, ekonomik kriz gibi olağanüstü dönemlerde yüksek sesle dile getirilişine aldanıp da, yalnızca zorunluluktan kaynaklanan, geçici bir önlem arayışı biçiminde değerlendirmemek gerekir. Karşı karşıya olunan durum aslında çok daha büyük bir yapısal dönüşüm projesinin küçük bir uygulama aşamasından başka bir şey değildir. İşte bu yazıda, anılan "büyük projenin" kıyı ve orman gibi iki doğal alana yansımaları, uluslararası çevre politikasını belirleyen en büyük aktörlerden Dünya Bankası'nın tasarımları üzerinde sergilenmeye çalışılacaktır. Bir başka biçimde açıklamak gerekirse, orman ve kıyı gibi ağır baskı altındaki iki alanın anayasa değişikliği ile üzerlerinde özel mülkiyet kurulabilmesine olanak tanımayı tasarlayan düşüncenin arka planının betimlenmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, Banka'nın kıyı ve ormanlarla ilgili genel ilke ve politikalarını yansıtan raporlar incelenerek, Türkiye'de orman ve kıyı gibi doğal değerlerin satışından gelir elde edilmesi beklentisinin dile getirilmesinde somutlaşan bu dünya görüşünün dayandığı kuramsal temelin sergilenmesine girişilecektir. Bir başka anlatımla, bu tür doğal varlıkların merkezi ve yerel yönetimler dışarıda bırakılarak özel sektörün kullanımına sunulma isteğinin, Dünya Bankası'nın "governance" sürecini temel alan genel politikalarıyla ve bu arada kendi kıyı ve orman yönetimi ilkeleriyle de uyumlu olduğu, bu açıdan Türkiye orman ve kıyılarının düzen değişimine uğrama tehlikesi altında bulunmasında Banka'nın -ve kuşkusuz uluslararası çevre politikasındaki diğer aktörlerin- genel politikalarının dolaylı bir etkisinin bulunduğu gösterilmeye çalışılacaktır.

* A.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Araştırma Görevlisi

Bülent Duru, "Ormanların Özelleştirilmesi, Kıyılar ve Dünya Bankası: Doğal Değer mi, Ekonomik Kaynak mı?", Planlama, 2003/1, s.47-51.

Çevre Sorunlarına İlginin Kaynağı

Dünya Bankası gibi ana amacı[1], yoksulluğun giderilmesi, kalkınmanın sağlanması olan bir ekonomi örgütünden kıyı ve orman alanlarını genel politikasından bağımsız bir biçimde ele almasını beklemek, bir başka anlatımla, bu doğal değerlere "ekonomik kalkınma" güdüsünden uzak biçimde, çevre odaklı bir bakış açısıyla yaklaşmasını ummak çok da gerçekçi olmayacaktır. Özellikle 1980'lerden sonra çevreyi de etkinliklerinde göz önünde bulundurmaya, var olan çevre birimini güçlendirmeye, çevre uzmanları çalıştırmaya başlayarak uluslararası çevre politikasında önemli aktörlerden biri haline gelse de, Banka, yine de çevre sorunları ile yalnızca ekonomik kalkınmayı sağlama çabalarına bir engel oluşturduğu ölçüde ilgilenmekte, çevresel değerleri ekonomik bir bakış açısıyla ele almaktadır.

Dünya Bankası'nın çevre sorunları ile ilgilenmesinin iki temel nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Banka'nın çevresel bunalım ile yoksulluğu aynı sürecin iki değişik yönü olarak kabul etmesi ya da bir başka anlatımla, çevre sorunları ile yoksulluk arasında güçlü bir bağlantı bulunduğunun farkına varmasıdır. Çevre sorunları ile ilgilenmeye zorlayan diğer etmense Banka'nın bugüne değin yürüttüğü, enerji, sanayi, altyapı, tarım projelerinin çevreye verdiği onarımı güç zararlara karşı gelişen güçlü muhalefettir. Banka kredileriyle gerçekleştirilen büyük ölçekli projelere karşı yerel sivil toplum örgütlerince gösterilen tepkiler bunlardan yalnızca biri. 1992 Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın dünya gündemine çevreyi güçlü bir biçimde getirmesinin ve örgütün kendi içinde hazırlattığı raporların, desteklenen projelerde çevresel etkilerin dikkate alınması gerektiğini vurgulamasının ardından Banka da etkinliklerinde çevresel etmenleri değerlendirmeye başlamıştır demek yanlış olmayacaktır. Örgüt içindeki çevre biriminin (Environment Department) güçlendirilmesini ve çevre ile ilgili konularda uzman çalıştırmaya başlanmasını da buna bağlamak gerekir. [2]

Kıyı ve orman alanlarının yönetimi de Dünya Bankası'nın çevre sorunları alanına artan ilgisinin yansımalarından biri olarak değerlendirilebilir. Banka'nın bu alanlar için özel yönetim planları yaptırması, türlü yönetim projelerini desteklemesi, kimi yöreler için bilimsel araştırmalar yaptırması ve belki de daha önemlisi bu alanlar için geçerli olacak özel yönetim biçimini belirlemeye yönelik türlü ilkeleri ön plana çıkarması, bu ilginin göstergelerinden yalnızca birkaçı. Ancak Banka'nın bu alanlara etkisi yalnızca desteklediği programların akçal ve teknik boyutu ile sınırlı kalmamakta, örgüt, bütün yönetim sürecinin yönetsel ve tüzel boyutları üzerinde de belirleyici olabilmektedir.[3]

---

[1] 1944 yılında kurulan ve asıl amacı sürdürülebilir ekonomik gelişmeyi sağlamak ve yoksulluğun önüne geçmek biçiminde belirlenen Dünya Bankası, gelişmekte olan ülkelerde gerçekleştirilen kalkınmayla ilgili projeleri akçal ve teknik açıdan desteklemektedir.

[2] Jacob D. Werksman, "Greening Bretton Woods", Philippe Sands (Ed.), **Greening International Law**, Earthscan, London, 1993, s.71; Gareth, Porter & Janet Welsh Brown, **Global Environmental Politics**, 2nd Edt., Westview Press, Oxford,1996, s.48.

[3] Banka'nın, kredi verdiği ülkelerin kamu yönetimlerinin yeniden yapılandırılması sürecinde "governance" ilkelerini temel aldığı, bu kavramın da pazar ekonomisinin gereklerini ve çok ortaklı

Bülent Duru, "Ormanların Özelleştirilmesi, Kıyılar ve Dünya Bankası: Doğal Değer mi, Ekonomik Kaynak mı?", Planlama, 2003/1, s.47-51.

Kıyı Alanları

Dünya Banka'nın kıyı yönetimine ilişkin olarak benimsediği ana ilke ve politikaları, 1993 yılında hazırlanan "kıyı alanları yönetimi ilkeler dizisi"nde[4] bulmak olanaklıdır. Ormanların büyük bölümünün kıyı alanlarında yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda, kıyı yönetimi ilkelerinin önemli ölçüde ormanlık alanlarda da etkili olacağı söylenebilir. Bundan dolayı örgütün kıyı yönetimi ilkeleri üzerinde biraz daha ayrıntılı biçimde durmak yerinde olacaktır. Sürdürülebilir kalkınmayı (sustainable development) sağlama amacı doğrultusunda kıyılarda bütünleşik bir yönetimin sürdürülmesi gerekliliğini vurgulayan ilkeler dizisini ana hatlarıyla sergilemek, kıyıların neden bir "doğal değer" olarak değil de "ekonomik kaynak" olarak değerlendirilmesinin önerildiğini açıklayabilecektir.

Türlü doğal varlıkların, ekonomik kaynakların toplandığı kıyıların Banka'nın etkinlikler listesi içinde yer almasında rol oynayan etmenlerden biri, gelecekte dünya nüfusunun çok daha büyük bir bölümünün bu alanlarda yaşayacak olmasıdır. [5]

Dünya Bankası'na göre, belli bir alanda kıyı yönetiminin başlatılmasında, yörenin ekonomik durumunu iyileştirme gerekliliği, doğal kaynakların tükenme tehlikesi, kirliliği artan verimli ekosistemlerin zarar görmeye başlaması, doğal yıkım sonucunda can ve mal kayıplarının oluşması, bu alanlarda yeni ekonomik kalkınma olanaklarının farkına varılması ve kıyılardan yararlananlar arasında çıkar çatışmalarının ortaya çıkması gibi sorunlardan herhangi biri yeterli olabilir. Buradan da kolayca anlaşılabileceği gibi, Banka'nın kıyılar için öngördüğü özel yönetim biçiminin başlatılmasında ağırlık doğal değerlerin korunmasına değil, ekonomik kalkınmanın sağlanmasına verilmiştir.

Kıyı alanlarında, bütünleşik kıyı alanları yönetiminin (integrated coastal zone management) yaşama geçirilmesini öneren Dünya Bankası, bu yönetim biçimini "governance" sürecinin bir uzantısı olarak görmektedir. Amaç, doğal niteliklerini güçlendirerek buralardan en yüksek verimin elde edilmesidir. Bankaya göre, kıyılar,

---

yönetimi, özellikle de sivil toplumun güçlendirilmesini gündeme getirdiği bilinmektedir. Bu konuda Bkz. Birgül Ayman Güler, "Kamu Yönetimi ve Dünya Bankası", **Amme İdaresi Dergisi**, Eylül 1995, Cilt 28, Sayı 3, s.18-29; Ayşe Tatar Peker, "Dünya Bankası: 'Büyüme' Söyleminden 'İyi Yönetme' Söylemine", **Toplum ve Bilim**, Bahar, S.69, 1996, s.5-59; Filiz Çulha Zabcı, "Dünya Bankası'nın Küresel Pazar İçin Yeni Stratejisi: Yönetişim", **A.Ü.SBF Dergisi**, Temmuz-Eylül 2002, C.57, No: 3, s.151-180.

[4] The World Bank, **Guidelines for Integrated Coastal Zone Management,** Jan C. Post and Carl G. Lundin (Ed.), Environmentally Sustainable Development Series No.9, Washington D.C., 1993. Söz konusu yapıt, 1992 Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın ardından 1993'de Hollanda'da, Noordwijk'de gerçekleştirilen Dünya Kıyı Konferansı'nda (World Coast Conference) oluşturulan "Noordwijk Guidelines" adlı ilkeler dizisinin güncelleştirilmiş ve genişletilmiş biçimidir.

[5] Banka, nüfusu kıyı alanlarının en büyük sorunlarından biri olarak görmekte, özellikle az gelişmiş ülkelerde kıyı bölgelerindeki yığılmanın pek çok sorunu da beraberinde getirdiği ön kabulünden yola çıkarak, nüfusun aile planlaması yoluyla denetim altına alınmasının, buraların niteliğinin ve üretkenliğinin sürdürülmesinde çok önemli olduğunu savunmaktadır. Gelişmiş ya da az gelişmiş yörelerde nüfusun doğa üzerindeki baskıları arasında bir ayrım yapılmamakta, Neo-Malthusçu bir bakış açısıyla sorunların kaynağında nüfus birikiminin bulunduğu varsayılmaktadır.

insanların yaşamlarını sürdürmeleri için fiziksel ve biyolojik olanaklar sunan, bugünkü ve gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanması için özel bir yönetim biçimini gerektiren değerli doğal kaynaklardandır. Sözü edilen yönetim biçimi olan bütünleşik kıyı alanları yönetimi, kıyıdaki kaynaklardan yararlanan sanayi, enerji, tarım, turizm gibi türlü sektörlerin yönetimi arasında bir denge kurmaya çalışır. Bu yönetim biçiminin sonul amacı, kıyı alanlarından, çevre kalitesini koruyarak, sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacak biçimde yararlanmaktır. Bir başka anlatımla banka, sektör odaklı, parçacıl anlayışın egemen olduğu geleneksel kıyı yönetimi uygulamalarından vazgeçilerek, daha bütünleşik bir yaklaşımın geliştirilmesinin gerekliliği üzerinde durmaktadır.[6] Bütünleşik bir yönetimin gerekleri olarak da şu ilkeler vurgulanmaktadır:

-Kıyı yönetimi programının sonul amacı, program çerçevesinde gerçekleştirilen etkinlikleri ulusal ve yerel düzeydeki kalkınma politikalarının ayrılmaz bir parçası haline getirmektir.

-Ekonomik sektörlerin gereksinimleri ve çevresel öncelikler birlikte düşünülmelidir.

-Yönetim ve planlama etkinliklerinde iyelik hakkına saygı gösterilmesi ve kazanılmış hakların korunması önemlidir.

-Kıyı yönetimi etkinlikleri yalnızca kıyı kuşağı gibi dar bir coğrafi alanda gerçekleştirilmemeli, kıyı çizgisinin her iki yanında, kara ve denizin etkisi altında bulunan bütün bölgeler de ilgi alanının içinde görülmelidir.

- Çoğunlukla merkezi ve yerel yönetimler arasında ya da bu iki yönetim boyutunun kendi içlerinde görülen çatışmalar ya da boşluklar, kıyıda etkili bir yönetim dizgesinin kurulamamasının en önemli nedenlerinden biridir. Bundan dolayı, yönetim sürecinde merkezi, bölgesel ve yerel yönetimler arasında yatay ve dikey eşgüdüm sağlanmasına öncelik verilmelidir.

-Kıyı alanlarında yerleşmiş bulunan, enerji, tarım, sanayi, turizm, ulaştırma gibi sektörlerin kararları arasında uyum sağlayacak yeni bir "karar alma" yapısı geliştirilmelidir.

-Kaynaklardan yararlanılması ya da belli alanların kullanılması gibi konularda çıkabilecek olası anlaşmazlıkları çözmeye yönelik bir yapının geliştirilmesi gereklidir.

---

[6] Banka'nın yalnızca kıyı yönetiminde değil, çevre yönetiminin diğer konularında da bütünleşik yaklaşımları savunmakta olduğunu belirtmek gerekir. Atık su sorununu ve deniz kirliliğini önlemek için havza ölçeğinin gündeme getirilmesi buna örnek verilebilir. The World Bank Group, **Pollution Prevention and Abatement Handbook 1998: Toward Cleaner Production**, Washington, D.C., 1999, s.108-113.

-Karar alma düzeneklerinde ve yönetim sürecinde kıyı bölgesindeki tüm aktörlerin (stakeholders[7]) yönetim sürecine etken biçimde katılmaları desteklenmeli, bir başka anlatımla, merkezi ve yerel yönetimlerin yanı sıra, gönüllü örgütler, yerel halk ve özel sektörün yönetim düzeneğinde yer almasını sağlayacak yollar açılmalıdır.[8]

-Çevre sorunlarının sınır aşırı etkilerde bulunması uluslararası alanda işbirliğini gerekli kıldığından, kıyıdaş ülkeler arasında işbirliğine gidilmesi ya da ortak yönetim programlarının oluşturulması zorunludur.

-Kıyı yönetimi programı kapsamında yapılacak işler ulusal kaynaklardan karşılanamıyor ise uluslararası kuruluşlardan destek alınmasının yolları aranmalıdır.

Orman Alanları

Dünya Bankası'nın, desteklediği kalkınma projeleri aracılığıyla orman alanlarına verdiği zararları ya da türlü yörelerde ormanların gelişimi için verdiği destekleri bir yana bırakarak, örgütün genel olarak ormanlara bakış açısını ve ideal orman yönetimi kurgusunu sergilemek yerinde olacaktır. Bu doğrultuda, 2002 yılı sonunda Banka yönetim kurulunca onaylanan ve Banka'nın ormanlarla ilgili yeni stratejilerini yansıtan rapor dayanak noktası olarak alınabilir.[9]

Raporda, ormanların korunması gereğinin ilk nedenlerinden biri olarak buraların endüstriyel ve ticari gelişmenin merkezinde yer almaları gösterilmekte, bu alanların kötü yönetimi sonucunda gelişmekte olan pek çok ülkenin önemli gelir kaynaklarından yoksun kaldığının ve orman değerlerinin pazara giremediğinin üstünde durulmaktadır. Banka'nın son dönemde izlediği orman yönetimi politikasının genel olarak başarısız olarak değerlendirilebileceği, bunun da bugüne kadar yalnızca koruma amacını güden, "pasif" politikalardan kaynaklandığı vurgulanmaktadır. Bundan ötürü de, örgütün bu konudaki politikalarının, orman alanlarının ekonomik kalkınma ile olan bağını daha güçlü biçimde dile getiren üç ana doğrultuda gelişeceği belirtilmektedir. Raporda bunlar,

-Orman varlığının yoksulluğun azaltılmasında kullanılması,

-Ormanların sürdürülebilir ekonomik gelişmeyle bütünleştirilmesi,

---

[7] "Stakeholder" sözcüğü, çevre yönetimi sürecinde dolaylı ya da dolaysız biçimde etkili olabilecek bütün aktörleri anlatmaktadır; bu açıdan, merkezi yönetim, yerel yönetimler, gönüllü örgütler, araştırma kurumları, özel sektör, baskı grupları, yerel topluluklar ve yöre halkı bu kavramın içinde düşünülmektedir.

[8] Rapora göre, pek çok ülkede kıyıda özel iyelik söz konusu olabildiğinden, devletin buralara tek başına müdahalesi türlü sorunlara yol açabilmektedir. Bunun önüne geçmenin etkili bir yolu, politikalar, planlar, programlar arasında, kısacası bütün yönetim sürecinde, eşgüdümü sağlayacak özel düzeneklerin kurulması ve buralarda sivil toplum örgütlerinin ve özel sektörün temsil edilmesidir.

[9] World Bank Group, **A Revised Forest Strategy for the World Bank Group**, Washington, D.C., 2002.

-Yaşamsal öneme sahip olan çevresel değerlerin korunması,

biçiminde ifade edilmektedir. Raporu genel olarak değerlendirmek gerekirse, orman yönetimi "governance" sürecinin bir uzantısı olarak algılanmakta, ormanlar da ekonomik kalkınmayı ve daha da önemlisi serbest pazarı güçlendirecek araçları bünyesinde barındırdığı için özel olarak yönetilmesi gereken alanlar olarak görülmektedir. Bu yönetim süreci, geleneksel yönetim biçiminden farklı olarak "governance" ilkeleri çerçevesinde, serbest pazar ekonomisi kurallarına ve çok ortaklılık temeline dayalı olarak, merkezi yönetimin, gönüllü örgütlerin ve özel şirketlerin denetiminde gerçekleşecektir. Toprak ve doğal kaynaklar üzerindeki özel iyeliğin, verimliliğin, kazanılmış hakların, özel sektörün, rekabet kurallarının, çok ortaklı ya da özel amaçlı yönetimin, serbest pazarın, kirleten öder ilkesinin, kısacası "governance"ın üzerinde yükselen bu ilkeler dizisi, Banka'nın ormanların korunması ve işletilmesi konusunda da genel politikalarından ayrılmadığını göstermektedir.

Sonuç

Türkiye'de Dünya Bankası denildiğinde akla ilk olarak krediler, borçlar, piyasalar, kısacası ekonomi geliyor kuşkusuz. Ancak son yıllarda yaşamımızın içine iyice giren bu örgüt yalnızca ekonomi dünyasını etkilemekle kalmamakta, bütün kamu yönetiminde ve bu arada çevre yönetiminde de geri çevrilmesi zor olan yapısal dönüşümlerin temellerini atmaktadır. Hiçbir çevresel ve kültürel değer kaygısı taşımadan, kıyı ve orman alanlarının satışından elde edilecek gelirin ekonomik krizden çıkış yollarından biri olarak görülmeye başlanması da, ekonomi ve kamu yönetimini Dünya Bankası ve diğer uluslararası finans örgütleri ilkeleri doğrultusunda biçimlendirme sürecinin başarıyla devam ettiğini göstermektedir.

Dünya Bankası'nın yapısal uyum programlarının, kredi verilen ülkelerin kamu yönetimlerini "governance" ilkeleri doğrultusunda yeniden yapılandırmayı amaçladığı, bunun da somut olarak, yönetimi yeniden yapılandırma, devleti küçültme, kamu giderlerini azaltma, özel sektör yönetim tarzını kamu yönetimine yansıtma ve en önemlisi özelleştirme uygulamalarını hızlandırma anlamına geldiği bilinmektedir. Bilinen bir başka şey de, Banka'nın özelleştirme sürecini geniş biçimde algılaması ve Türkiye'nin ormanlarını, bu arada -ormanların büyük bölümü kıyı alanlarında bulunduğundan dolayı- kıyıları da satılması gereken alanlar olarak önermesi.

Banka'nın çevre birimlerince hazırlanan ve "doğa-insan" odaklı olması beklenen raporların aslında yalnızca "ekonomi-kalkınma" odaklı bir bakış açısının etkisi altında kaleme alındığı görülmektedir. Yazı boyunca incelenen her iki belgeye bir bütün olarak bakıldığında dikkati çeken şeylerden birisinin, devletin bu alanlardaki işlevinin oldukça azaltılmış, yalnızca eşgüdümün sağlanması, yönetimin aksamaması için uygun koşulları yaratmakla sınırlanmış olduğu görülecektir. Kimi yerlerde, bu alanların yönetim sürecinde kamu kurumlarının ve özellikle de yerel yönetimlerin önemli rolleri bulunduğu belirtilse de, uygulamada özel kesimin daha ağır basacağı, özellikle az gelişmiş ülkelerde, merkezi ve yerel yönetimlerin çok da etkili olamadığı,

yönetimin işleyişinde türlü sorunlar bulunduğu göz önünde bulundurulduğunda, özel kesimin güçlü bir aktör durumuna geleceği açıktır.

Banka, orman ve kıyıları -tıpkı çevre politikalarında olduğu gibi- ekonomik kalkınma çerçevesinde ele almakta, buradaki sıkıntıları ekonomik kalkınmanın önünde bir engel oluşturduğu ölçüde bir sorun olarak görmektedir. Bu alanlardaki doğal ve kültürel değerlerin korunması, yok olmakta olan canlı türlerinin koruma altına alınması, ancak ekonomik kalkınmaya katkı sağladığı ölçüde gündeme gelmektedir. Örneğin, kıyı yönetimi ile ilgili ilkeler dizisinde, belli bir yörede başlatılan kıyı yönetimi programının, "sektörel yönetimi güçlendirmek", "ekosistemlerin verimliliğini ve biyolojik çeşitliliğini korumak" ve "kıyı kaynaklarının ussal bir biçimde gelişimini ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak" biçiminde başlıca üç amacının olduğu belirtilmektedir. Görülebileceği gibi, üç amaçta da bu alanlardan yararlanma koşullarını geliştirmek ve kalkınmayı sağlamak güdüsü ağır basmakta, bu alanlardaki doğal yaşamın, doğal değerlerin korunması ikinci plana atılmaktadır. Benzer biçimde, ormanların korunması ve işletilmesi ile ilgili politikaları içeren belgede de buraların ekonomik potansiyelinin çevresel değerlerinden daha önemli görülmekte olduğunun altı çizilmektedir. Çevresel değil de, ekonomik bakış açısının egemen olduğu önerilerde orman ve kıyı alanlarında pazar ekonomisinin gereklerinin yerine getirilmesinin gerekliliği ön plandadır. Rekabetin önündeki engellerin kaldırılmasının, devlet müdahalesinin sınırlandırılmasının, pazar araçlarından yararlanılmasının gündeme getirilmesini ve "kirleten öder", "özel kaynak muhasebesi" gibi ilkelerin önerilmesini de bu çerçevede değerlendirmek gerekir.

Yararlanılan Kaynaklar

Cicin-Sain, Biliana & Robert W. Knecht, **Integrated Coastal and Ocean Management: Concepts and Practices**, Island Press,Washington, D.C, 1998.

Çağlar, Yücel, **Türkiye Ormanları ve Ormancılık**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

Duru, Bülent, **Kıyı Yönetiminde Bütüncül Yaklaşımlar ve Ulusal Kıyı Politikası**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Danışman Prof. Dr. Ruşen Keleş, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.

Geray, Cevat, "Kıyılar Ulusun Ortak Malı", **Cumhuriyet**, 14 Nisan 2003.

Görer, Nilgün, Bülent Duru, "Türkiye'de Kıyı Yönetimi Uygulamaları", Özhan, E. & Yüksel Y. (Ed.), 2001, **Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları III. Ulusal Konferansı Bildiriler Kitabı**, 26-29 Haziran 2001, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Milli Komitesi, ODTÜ, Ankara, s.83-90.

Güler, Birgül Ayman, "Kamu Yönetimi ve Dünya Bankası", **Amme İdaresi Dergisi**, Eylül 1995, Cilt 28, Sayı 3, s.18-29.

Kaplan, Selim, "Türkiye Ormanları ve Özelleştirme", **Kamu Yönetimi Dünyası**, S.5, Ocak 2001, s.18-20.

Peker, Ayşe Tatar, "Dünya Bankası: 'Büyüme' Söyleminden 'İyi Yönetme' Söylemine", **Toplum ve Bilim**, Bahar, S.69, 1996, s.5-59.

Porter, Gareth, Janet Welsh Brown, **Global Environmental Politics**, 2nd Edt., Westview Press, Oxford,1996.

Post, Jan C., Carl G. Lundin (Eds.), **The Noordwijk Guidelines for Integrated Zone Management,** The World Bank, Environmentally Sustainable Development Series No.9, 1993.

Werksman, Jacob D. "Greening Bretton Woods", Philippe Sands (Ed.), **Greening International Law**, Earthscan, London, 1993, s.65-84.

World Bank Group, **Pollution Prevention and Abatement Handbook 1998: Toward Cleaner Production**, Washington, D.C., 1999.

World Bank Group, **A Revised Forest Strategy for the World Bank Group**, Washington, D.C., 2002.

Zabcı, Filiz Çulha, "Dünya Bankası'nın Küresel Pazar İçin Yeni Stratejisi: Yönetişim", **A.Ü.SBF Dergisi**, Temmuz-Eylül 2002, C.57 (3), s.151-180.